

De controleurs der Nederlandse Legerwapens (slot)

Door: G.R. Hof

Hoewel de titel van dit artikel, tussen haakjes geplaatst, nogal stellig en ook wat dreigend vermeld staat "Slot", is mijn bedoeling toch meer aan te geven dat dit een voorlopig einde van een serie is. Want mijn hoop en ook verwachting is, dat we als verzamelaars met elkaar, zoals ik dat ook in de eerste aflevering van deze serie heb gevraagd, de stempeling van de legerwapens gezamenlijk beter in kaart brengen, langzamerhand, beetje bij beetje, puzzelstukje bij puzzelstukje.

Het is mijn stellige verwachting dat de resultaten van dat puzzelwerk in komende jaargangen van "De Wapenverzamelaar" gepubliceerd kunnen worden.

Van een aantal leden van onze vereniging kreeg ik al een heel nauwkeurige beschrijving van de stempeling van wapens uit hun collectie. Ik stel dat zeer op prijs, maar het betreft dan meestal willekeurige legerwapens. En op dit moment is het nog te vroeg om de stempels van willekeurige wapens te kunnen duiden.

Eerst zullen we veel gerichter moeten zoeken en duiden, het zoeken van legpuzzelstukjes die centraal gelegd kunnen worden en van waaruit we andere stukjes kunnen bijleggen. Enkele voorbeelden hoe ik me dat voorstel:

- Zoals onderstaand te lezen valt, ging de controleur E.B. Brossois in 1913 naar Solingen om de bij Carl Eickhorn aangemaakte Klewangs Marechaussee M.1913 te keuren, samen met fungerend controleur Wiersma. Als ik mijn eigen exemplaar van deze sabel er dan bij pak, zien we het stempel bestaande uit een gekroonde, rechte hoofdletter B, diep geslagen op ricasso, klingrug, sleepplaat en greepring (zie afbeelding 1).
De trechter echter draagt een stempel in de vorm van een gekroonde, diepgeslagen Z (zie afbeelding 2). Omdat de diepgeslagen B op veel wapens voorkomt van voor 1913, zal dit stempel aan E.B. Brossois toegeschreven kunnen worden, terwijl de gekroonde Z te duiden is als het stempel van Wiersma, welke voor 1913 niet als (hulp-) controleur werd vermeld. Let wel: deze duiding geldt natuurlijk alleen als de schedetrichter waarop de stempeling voorkomt niet een later aangebracht remontstuk is !
- Een ander voorbeeld: in de collectie van de heer Bak, Rotterdam, bevindt zich een Cavalleriesabel M.1876, met als korpsstempeling op de binnenkant der stootplaat KM 365 (=Koninklijke Marechaussee) met duidelijke controleursstempels op gevest en kling. Mijn eigen exemplaar van deze cavalleriesabel M.1876 is ook KM gestempeld (KM 589) met op de kling het indienststellersjaar 1877. Als we er van uit gaan dat beide sabels uit de zelfde partij van aanmaak zullen stammen, dan geeft het jaartal van indienststelling aan, dat de Koninklijke Marechaussee kennelijk bewapend werd met sabels uit de eerste partij van aanmaak, 1000 stuks aangemaakt in 1875 door A. en A. Schnitzler te Solingen, welke partij werd gekeurd door A.N. Brossois en J.C. Harnas. Het op het exemplaar van de heer Bak voorkomende stempel van een gekroonde rechte hoofdletter B in haut-relief in ovaal is dan toe te schrijven aan A.N. Brossois. De gekroonde rechte hoofdletter H diep geslagen is dan van J.C. Harnas (zie afbeeldingen 3 en 4. Met puzzelen bedoel ik nu, dat we op basis van deze gegevens gericht verder kunnen zoeken: op één van de Kapmessen NOI, aangemaakt door Lünenschloss in 1889, welke J.C. Harnas keurde samen met v.d. Ende moet dan logischer wijze het stempel van Harnas en v.d. Ende voorkomen, als tenminste de controleurs elk een onderdeel van de kapmessen keurde en niet ieder afzonderlijk een geheel wapen. Op die wijze kunnen we het stempel van v.d. Ende bepalen. En dat stempel kunnen we dan weer tegenkomen, naast dat van andere controleurs op de eerste partij geweren M.95 en zo voort.

Een stempel dat we inmiddels definitief kunnen duiden is dat van van Deventer: gekroonde diepgeslagen hoofdletter V voor de controle op het losse wapenonderdeel en een gekroonde, diepgeslagen VD voor de eindcontrole van het complete wapen.

De nu volgende namen van controleurs bestrijken het tijdvak tot 1926. Het is daarbij goed om te melden dat vanaf 1899 het systeem van benoemde controleurs werd veranderd; bij KB van 26-9-1899 No.40 kregen de burgerambtenaren werkzaam bij de Inspectie der Draagbare Wapenen andere titels. Zo werd controleur J.C.H. Harnas benoemd tot "Opzichter der matenmakers", L.J.F. Lutz werd "Opzichter der houtwerkers" en P.N. Drabbe "Meester Geweermaker".

In deze periode vonden nog enkele andere wijzigingen plaats. De controleurs werden betrokken bij de keuring van voorwerpen anders dan wapens in strikte zin. Zo werden bijvoorbeeld in 1901 voor het Ministerie van Marine een aantal schiet-(=slacht) maskers gekeurd. Ook instrumenten, gebruikt bij de aanmaak van wapens aan de Hembrug, werden bij aankoop door wapencontroleurs gekeurd. Een andere ontwikkeling was, dat bij het uitzenden van een keuringscommissie niet meer in alle gevallen, zoals tot dan gebruikelijk was, één of meerdere werklieden/controleurs werden uitgezonden onder bevel van een officier der artillerie, maar dat nu ook officieren alleen de keuring voor hun rekening namen; zo ging de Luitenant van Dam op 27-2-1905 naar Berlijn voor de keuring van een partij Parabellum-Lugers (brief Ministerie van Oorlog 29-12-1904 IVe afd. No.81), een kapitein G.Th. van Dam (dezelfde?) naar Steyr in 1910 voor de keuring van een partij mitrailleurs (KB 19-1-1910 No.32) en een Luitenant Donker in 1905 naar Steyr, voor de keuring van een aantal veldmitrailleurs systeem Schwarzloze, aangemaakt bij de Oesterreichische Waffen Ges.

*Afbeelding 1:
Stempel van E.B. Brossois op ricasso Marchessee-klewang M.1913.*

Bij de nu volgende namen van controleurs worden die namen, welke al in een eerdere aflevering van de artikelenserie werden genoemd voorzien van een *

Andersson

Keuring van 22 mitrailleurs te Steyr 30-7-1912

Ahsman, F.H.*

Benoemd tot hulpcontroleur per brief van het MvO 17-6-1907 IV No.288

Bräuning, K.A.*

Werd benoemd tot controleur 2e klasse per brief van het MvO 16-9-1897 1e afd. No.76. Kwam 29-8-1901 terug van keuringsarbeid te Luik. Ging op 18-6-1904 naar Berlijn, controle op gereedschappen te leveren door Ludwig Loewe. In 1905 vroeg Bräuning een vergoeding aan de Staat der Nederlanden voor een machine geweer dat hij had uitgevonden, welke vergoeding werd toegekend. Kreeg in 1907 eervol ontslag. Vanuit Herstal bood Bräuning in 1923 de Art.Inrichtingen een octrooi aan.

Brocx, W.

Plaatsvervangend controleur. Kreeg per KB van 24-3-1910 No.34 eervol ontslag.

Brossois, E.B.*

Promotie van controleur 2e kl. tot 1e kl. per MvO 20-2-1890 1e afd.No.21. In 1907 vraagt hij naturalisatie aan. Controle op klewangs KL met leren schedes aangemaakt door Alex Coppel in 1913, eerst de onderdelen, daarna geassembleerde complete sabels. Controle op de eerste partij Klewangs Marechaussee M. 1913 aangemaakt door Carl Eickhorn in 1913 op contract goedgekeurd door het MvO 15-7-1913, samen met Wiersma onder het hoofd der keuringscommissie Lt. du Quesne. Ook daarbij eerst de keuring van de losse onderdelen, daarna van ghele sabel. Keuring van 3700 klingen tot klewangs aangemaakt door Alex.Coppel, ook weer samen met Wiersma in 1913/14.

Afbeelding 2:

Stempel van Wiersma op trechter der schede Marchaussee-klewang M.1913.

Brossois, L.*

Controleur 1e kl. Controle op ladehouten aangemaakt door de Fabr. Suisse de Placage te Monthey in juni 1904. Controle op ladehouten, samen met Oostrom, bij de Fabr. de Bois de Fusils A.Barth te Meyrin in 1905. Bij deze controle werden de lade houten, naast het keuringsstempel, voorzien van een 1, 2 of 3: daarmee werd aangegeven wat de volgorde moest zijn waarin de ladehouten, in verband met de vochtigheid van het hout, in dienst gesteld moesten worden. Controle op ladehouten, samen met Melief, in 1905, geleverd door Charles Ginther te Issoire (15000 stuks, KB 20-10-1905 No.40); het betrof hier ladehouten voor de M.95 en karabijnen NOI. Controle op ladehouten in 1906 door A. Barth te Meyrin.

Buchel, J.M.

benoemd tot hulpcontroleur door MvO 17-6-1907 IV No.288.

Claessens, J.W.*

Promotie van controleur 3e kl. naar 2e kl. per MvO 20-2-1890 I No.21. Eervol ontslag per MvO 19-7-1906 I No.307.

Drabbe, P.N.

Benoemd tot tijdelijk controleur per MvO 5-1-1889 IV No.89.

v. Eenennaam, L.

Opzichter 2e kl. der werktuigelijke inrichtingen. Deed als fungerend controleur de keuring van snelvuur veldmateriaal 7cm geleverd door Krupp (KB 1-3-1904 No.42). Keuring van een snel-laadkanon 10cm Fort Kijkduin in 1904. Ging 9-1-1905 weer naar Krupp, keuring veldmatrieel 7cm.

v.d. Ende, M.A.*

Promoveerde van fungerend controleur tot controleur 3e kl. per MvO 20-2-1890 1e afd.No.21. Keurde in 1912 1600 klewangs aangemaakt door Lünenschloss voor NOI en 700 klingen Cav.sabel NOI M.1905 ook door Lünenschloss.

de Groot, P.

Hulpcontroleur eind 1907.

Hageman, D.H.J.

Werkman. Assisteert in oktober 1906 de controleur L. Brossois bij de keuring van ladehouten.

Harnas, A.G.*

Was in 1888 werkman 1e kl. Ging op 16-10-1901 naar de keuringscommissie te Herstal voor de controle op gesmede lopen M.95.

Keerde 28-10-1901 terug.

Harnas, J.C.H.*

Ging op 16-10-1901 naar de keuringscommissie te Herstal voor de keuring van gesmede lopen M.95. Keerde 28-10-1901 terug.

Wulf Beuermann

J.C.H.

Henneveld, J.*

Opzichter J.Henneveld ging in 1889 naar Luik voor de keuring van werktuigen te leveren door de firma Veuve Lachaussee.

Op 25-8-1904 naar Steyr, keuring van werktuigen per KB 10-8-1904 No.49, als fungerend controleur. In 1905 controle op herstellingen aan kanonnen 24 cm. ijzer te den Helder, samen met werkman J.F.B. de Winter. Keuring van 16 mitrailleurs en afsluiters tot mitrailleurs M.08 te Steyr, per KB 12-4-1910 No.66 in juli 1910.

Kruythof

Is in 1889 tijdelijk controleur.

Liebe, F.W.A.*

In de vorige aflevering omschreven als Liebe, A. Werd bevorderd tot controleur 1e kl. per MvO 29-6-1907 1e afd.No.375. Begint in 1907 procedure tot naturalisatie.

Lutz, L.J.F. *

Opzichter. Ging als fungerend in 1908 voor keuringsarbeid naar Coblenz. In 1911 met v. Oostrom naar Krozingen voor de keuring van ladehouten. In 1912 weer met v.Oostrom keuring van ladehouten geleverd door Fa.Julius Friedrich te Weinheim.

Melief, M.J.

Werkman. Assisteert in 1905 controleur L. Brossois (zie aldaar).

Oostrom, C.*

Werkman. Assisteert Brossois bij de keuring van ladehouten in 1905. Samen met Lutz in 1911 naar Krozingen, keuring van ladehouten. In 1912 weer met Lutz naar Weinheim, keuring ladehouten.

Walstra, N.

Hulpcontroleur 1-12-1915

Wiersma

Assisteerde E.B. Brossois bij de keuring in 1913 en 1914 (zie E.B. Brossois).

de Winter, J.F.B.

Werkman. Zie onder Henneveld.

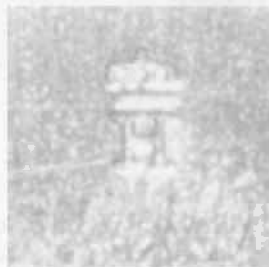
Zeelenberg, H.L.

Hulpcontroleur 1-12-1915.

Afbeelding 3:

Stempel van controleur A.N. Brossois

Afbeelding 4:

Stempel van controleur J.C. Harnas